

Friedrich Glauser

ΣΤΑ ΔΙΧΤΥΑ ΤΟΥ
ΜΑΤΤΟ

Μια υπόθεση
για τον αρχιφύλακα Στούντερ

Μετάφραση-Επίμετρο-Εργοβιογραφία
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΦΑΤΙΔΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΑΘΗΝΑ 2013

Τίτλος πρωτοτύπου:

Friedrich Glauser, *Matto regiert*, εκδόσεις Jean Christophe, Ζυρίχη 1936

Σύμβουλος έκδοσης: Αλέξης Πφάου

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Α. Πφάου, Π. Δουβίτσας
Εικόνα εξωφύλλου: Ernst Haeckel, Λεπτομέρεια
από το *Kunstformen der Natur* (1904)

Σχεδιασμός βιβλίου: Περικλής Δουβίτσας
Διόρθωση: Αρετή Μπουκάλα

1η έκδοση, Δεκέμβριος 2013

ISBN: 978-960-504-088-8

Για την ελληνική έκδοση:

© Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ και Γιάννης Καλιφατίδης

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80

τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093

www.nefelibooks.com

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Απαραίτητος πρόλογος	9
Παραστρατημένα νιάτα	11
Ψωμί κι αλάτι	23
Ο τόπος του εγκλήματος και η σάλα του χορού	40
Η λευκή εξοχότης	54
Στον θάλαμο του Π	68
Ο Μάττο και ο κοκκινομάλλης Γκίλγκεν	81
Ένα απρόσμενο γεύμα	93
Ο Θεός να αναπαύσει τον διευθυντή Ούλριχ Μπόρσλι	105
Μικρό ιντερμέδιο σε τρία μέρη	119
Η κλασική περίπτωση Πίτερλεν	136
Σκέψεις	176
Μια συζήτηση με τον νυχτοφύλακα Μπόνενμπλουστ	184
Η πρώτη ψυχοθεραπευτική απόπειρα του Στούντερ	198
Το πορτοφόλι	210
Δύο μικρές δοκιμασίες	226
Το ηθικό δίλημμα του Στούντερ	239
Καλός και άγιος	253
Μια διάρρηξη	260
Συνάδελφοι	280

Η εμφάνιση του Μάττο	302
Κυριακάτικο θέατρο σκιών	321
Το κουκλοθέατρο του Μάττο	334
Μια κινέζικη παροιμία	341
Επτά λεπτά της ώρας	353
Σαράντα πέντε λεπτά της ώρας	363
Το τραγούδι της μοναξιάς	380
Επίμετρο	393
Εργοβιογραφία του Friedrich Glauser	403

Νά γιατί οι δημιουργοί μπορούν και γράφουν μυθιστορήματα με θέμα τις συζητήσεις των τροφίμων στα ψυχιατρικά άσυλα, ενώ όσα έχουν να πουν εκείνοι που εργάζονται σε τέτοια ιδρύματα χρησιμεύουν μάλλον ως μέσο για να αποκρύψουν τις σκέψεις και να προαγάγουν προσωπικές φιλοδοξίες.

Άρνολντ Τσβάιχ, Ατενίζοντας το Βερντέν

ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αφήγηση μιας ιστορίας με φόντο το Βερολίνο, το Λονδίνο, το Παρίσι ή τη Νέα Υόρκη δεν εγκυμονεί κινδύνους. Αντίθετα, η αφήγηση μιας ιστορίας που διαδραματίζεται σε κάποια πόλη της Ελβετίας είναι μάλλον επικίνδυνο εγχείρημα. Ο ποδοσφαιρικός σύλλογος του Βίντερτουρ έτυχε κάποτε να διαμαρτυρηθεί για ένα αφήγημά μου, επειδή ανάμεσα στους ήρωες αναγνώρισε τάχα ένα από τα μπακ της ομάδας. Χρειάστηκε, μάλιστα, να διαβεβαιώσω τόσο τους παίχτες όσο και τους φιλάθλους του συλλόγου ότι η όποια ομοιότητα ήταν τυχαία.

Ακόμη πιο επικίνδυνο εγχείρημα είναι η αφήγηση μιας ιστορίας που διαδραματίζεται σε ένα ψυχιατρείο στο καντόνι της Βέρνης. Ακούω από τώρα κιόλας τις διαμαρτυρίες να πέφτουν βροχή. Επομένως, ως ξεκαθαρίσω ευθύς εξαρχής τα εξής:

Στο καντόνι της Βέρνης υπάρχουν τρία ψυχιατρεία: το Βάλνταου, το Μύνζινγκεν και το Μπελλελάι. Το δικό μου ψυχιατρείο, το Ράντλινγκεν, δεν είναι ούτε το Μύνζινγκεν ούτε το Βάλνταου αλλά ούτε και το Μπελλελάι. Τα πρόσωπα που παρουσιάζονται είναι πλάσματα της φαντασίας μου. Η ιστορία μου δεν βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα, δεν είναι roman à clef.

Κάθε ιστορία όλο και κάπου πρέπει να εκτυλίσσεται. Η δική μου διαδραματίζεται στο καντόνι της Βέρνης, σε ένα άσυλο για ψυχοπαθείς. Τι άλλο να πω; Φαντάζομαι ότι έχουμε τουλάχιστον το δικαίωμα να λέμε ιστορίες!

ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΗΜΕΝΑ ΝΙΑΤΑ

Στις πέντε τα χαράματα, όταν ο κόσμος κοιμάται και ονειρεύεται, το διαπεραστικό κουδούνισμα του τηλεφώνου ήρθε να βάλει πρόωρα τέλος στον ύπνο του Στούντερ. «Αρχιφύλακας Στούντερ», απάντησε, όπως επέβαλλε το καθήκον, πόσο μάλλον όταν στην άλλη άκρη της γραμμής ήταν ο αρχηγός της αστυνομίας του καντονιού. Ξαπλωμένος στο κρεβάτι του, ο Στούντερ σκέφτηκε πως είχε μπροστά του τουλάχιστον άλλες δύο ώρες ύπνο. Και η αλήθεια είναι ότι, με τον εγκέφαλό του μισοκοιμισμένο, μόλις και μετά βίας καταλάβαινε για τι πράγμα μιλούσε ο αρχηγός. Μάλιστα κάθε λίγο και λιγάκι αναγκαζόταν να τον διακόπτει και να ρωτά πώς και τι, με αποτέλεσμα να ακούσει στο τέλος πως ήταν ένας ηλίθιος και μισός, και καλά θα έκανε να καθαρήσει τα αυτιά του!... Μικρό το κακό – είχε ακούσει και χειρότερα... Ο αρχηγός της αστυνομίας είχε αδυναμία στις βαριές εκφράσεις. Και στο κάτω κάτω της γραφής, ηλίθιος;... Σπουδαία τα λάχανα... Το χειρότερο ήταν ότι δεν καταλάβαινε τι ακριβώς του ζητούσε να κάνει. Αν δεν τον είχαν γελάσει τα αυτιά του, σε μισή ώρα θα περνούσε να τον παραλάβει κάποιος δρ Ερνστ Λαντουνέρ για να τον συνοδεύσει στο ψυχιατρείο του Ράντλινγκεν, απ' όπου είχε αποδράσει ένας τρόφι-

μος ονόματι Πίτερλεν. Έτσι ακριβώς! Πίτερλεν – π
όπως Πέτερ, ι όπως Ίγκορ, τ όπως Τέοντορ...

Συμβαίνουν αυτά... Μα, σαν να μην έφτανε αυτό, την ίδια νύχτα είχε εξαφανιστεί και ο διευθυντής του τρελάδικου – αυτήν ακριβώς τη λέξη χρησιμοποίησε ο προϊστάμενος του Στούντερ, μη έχοντας και σε μεγάλη υπόληψη τους ψυχιάτρους. Όπως του είπε, λεπτομέρειες θα μάθαινε από τον δόκτορα Λαντούνερ, ο οποίος είχε ζητήσει από την υπηρεσία να τον καλύψει, να σταθεί πίσω του. Μάλιστα ο αρχηγός της αστυνομίας δεν παρέλειψε να σχολιάσει αυτή την έκφραση, κάνοντας ένα μάλλον χυδαίο και βρόμικο αστείο... Λαντούνερ; Ερνστ Λαντούνερ; Ψυχίατρος; Με τα χέρια σταυρωμένα πίσω από το κεφάλι, ο Στούντερ απέμεινε να κοιτάζει την οροφή. Αν και το όνομα ηχούσε γνώριμο στα αυτιά του, μάταια έσπαζε το κεφάλι του να θυμηθεί πού και κάτω από ποιες συνθήκες είχε γνωριστεί με τον εν λόγω κύριο. Διότι, όλως περιέργως, ο δρ Λαντούνερ είχε ζητήσει από τον αρχηγό της αστυνομίας να αναθέσει την υπόθεση ειδικά στον αρχιφύλακα Γιάκομπ Στούντερ – όπως τουλάχιστον ισχυριζόταν ο αρχηγός. Μάλιστα ο ίδιος είχε σπεύσει να απαντήσει στον γιατρό ότι διόλου δεν τον εξέπληττε το γεγονός ότι ένας ψυχίατρος επέμενε να συνεργαστεί ειδικά με τον Στούντερ, μιας και ήταν κοινό μυστικό ότι ο αρχιφύλακας δεν έστεκε και πολύ καλά στα μυαλά του... Ο Στούντερ σκέφτηκε ότι θα μπορούσε να το εκλάβει ως κολακεία. Και, μεμιάς, σηκώθηκε από το κρεβάτι, έσυρε τα πόδια του ως το μπάνιο και άρχισε να ξυρίζεται. Να δεις πώς λεγό-

ταν ο διευθυντής του Ράντλινγκεν... Βύρστλι; Όχι... Μα κάπως έτσι, με ένα ι στο τέλος... Το ξυράφι δεν έκοβε καλά και το ξύρισμα του πήρε κάμποσο χρόνο, μιας και ο Στούντερ είχε πυκνά γένια... Μπύρστλι;... Ούτε... Α, ναι! Μπόρστλι! Ούλριχ Μπόρστλι... Ένας ηλικιωμένος κύριος στα πρόθυρα της σύνταξης...

Από τη μια ο τρόφιμος Πίτερλεν, ο οποίος είχε αποδράσει... Από την άλλη ο διευθυντής Ούλριχ Μπόρστλι... Και κάπου ανάμεσα στους δυο τους, ο δρ Λαντουνερ, με τον οποίο υποτίθεται ότι γνωριζόταν από παλιά και ο οποίος ζητούσε από την αστυνομία να τον καλύψει. Άραγε τι λόγους είχε να ζητά την κάλυψη της αστυνομίας και, ειδικά, του Στούντερ, ενός απλού αρχιφύλακα της Δίωξης;... Τέτοιες ευχάριστες αποστολές τύχαιναν πάντοτε μόνο στον Στούντερ. Πώς θα συμπεριφερόταν σε ένα ψυχιατρείο; Πώς θα προσέγγιζε όλους εκείνους τους δύστυχους που ήταν κλεισμένοι πίσω από τα σίδηρα, με τα μυαλά τους σαλεμένα; Θα τους ανέκρινε έναν έναν;... Για τον αρχηγό της αστυνομίας ήταν εύκολο να του τηλεφωνεί μες στα άγρια χαράματα και να του δίνει εντολές, αλλά η όλη υπόθεση μόνο διασκεδαστική δεν ήταν...

Εν τω μεταξύ, είχε ξυπνήσει και η κυρία Στούντερ – ο άνδρας της το κατάλαβε από το ευωδιαστό άρωμα του φρέσκου καφέ που πλημμύρισε το διαμέρισμα.

*

«Καλημέρα, Στούντερ», είπε ο δρ Λαντουνερ. Δεν φορούσε καπέλο, τα μαλλιά του ήταν κοντοκομμένα

και από το πίσω μέρος του κεφαλιού πετούσε μια τούφα σαν λοφίο ερωδιού. «Ξέρετε, γνωριζόμαστε από τη Βιέννη...»

Ο Στούντερ ακόμη δεν μπορούσε να θυμηθεί. Η οικεία προσφώνηση δεν τον εξέπληξε ιδιαίτερα, μιας και την είχε συνηθίσει. Ευγενικά μα και κάπως αδέξια, έκανε νόημα στον γιατρό να περάσει στη σάλα και να βγάλει το παλτό του. Ωστόσο, μιας και ο δρ Λαντουνέρ δεν φορούσε παλτό για να το βγάλει, διέσχισε τον διάδρομο και κατευθύνθηκε προς την τραπεζαρία, καλημέρισε τη σύζυγο του αρχιφύλακα και κάθισε – και όλα αυτά, με τόση σιγουριά και φυσικότητα, που έκαναν τον Στούντερ να σαστίσει.

Ο δρ Λαντουνέρ φορούσε ανοιχτόχρωμο φανελένιο κοστούμι. Ο χοντρός μα χαλαρά δεμένος κόμπος της γραβάτας του γυάλιζε καταγάλανος σαν ανθισμένο κενταύριο ανάμεσα στον γιακά του λευκού πουκαμίσου του. Ήλπιζε ότι η κυρία Στούντερ δεν θα του κρατούσε κακία, είπε ο δρ Λαντουνέρ, μα ήταν δυστυχώς αναγκασμένος να απαγάγει τον αξιότιμο σύζυγό της, δίνοντας συγχρόνως τον λόγο του να της τον επιστρέψει σώο και αβλαβή. Πρόσθεσε ότι κάτι είχε συμβεί, κάτι περίπλοκο και δυσάρεστο. Παρεμπιπτόντως, γνωριζόταν καλά με τον αρχιφύλακα, και μάλιστα εδώ και αρκετά χρόνια, συνέχισε ο δρ Λαντουνέρ, κάνοντας τον Στούντερ να ζαρώσει αμήχανα τα φρύδια. Μάλιστα υποσχέθηκε στην κυρία Στούντερ να μεταχειριστεί τον σύζυγό της σαν εκλεκτό καλεσμένο του. Παρεμπιπτόντως, συμπλήρωσε, δεν υπήρχε ιδιαίτερος λόγος ανησυχίας...

Η αγαπημένη λέξη του δόκτορα Λαντουνερ φαίνεται πως ήταν το *παρεμπιπτόντως*. Κατά τα άλλα, μιλούσε μάλλον παράξενα, με τη βαριά διάλεκτο της ανατολικής Ελβετίας αλλά και με σκόρπιες λέξεις από την επίσημη γερμανική γλώσσα. Θα έλεγε κανείς ότι μιλούσε μάλλον επιτηδευμένα. Όσο για το χαμόγελό του, ήταν ελαφρώς αλλόκοτο και θύμιζε μάσκα. Κάλυπτε το κάτω μέρος του προσώπου του μέχρι τα ζυγωματικά. Το συγκεκριμένο μέρος του προσώπου ήταν ανέκφραστο – μόνο τα μάτια και το ιδιαίτερα ψηλό και φαρδύ μέτωπο απέπνεαν ζωντάνια...

Ο γιατρός αρνήθηκε ευγενικά όταν η κυρία Στούντερ τον ρώτησε αν θα έπαιρνε ένα φλιτζάνι καφέ, εξηγώντας ότι τον περίμενε η γυναίκα του για το πρόγευμα. Γι' αυτό και καλά θα έκαναν να βιαστούν, είπε, ώστε να προλάβει την πρωινή ενημέρωση, στις οκτώ ακριβώς. Κοντά στ' άλλα, είχε να επισκεφτεί και τους θαλάμους νοσηλείας, και μάλιστα προτού μεσημεριάσει, μιας και η εξαφάνιση του κυρίου διευθυντή δεν άλλαζε ουδόλως τις υποχρεώσεις του – η υπηρεσία ήταν υπηρεσία και το καθήκον ήταν καθήκον! Όσο μιλούσε, ο δρ Λαντουνερ έκανε μικρές, χορευτικές χειρονομίες με το γαντοφορεμένο αριστερό χέρι του. Έπειτα σηκώθηκε, έπιασε τον Στούντερ απαλά από το μπράτσο και τον τράβηξε προς την εξώπορτα. Εις το επανιδείν, καλή μου κυρία...

Ήταν ένα δροσερό πρωινό του Σεπτεμβρίου. Στα δένδρα που στεφάνωναν την Τουν Στράσσε δεν είχαν απομείνει παρά μόνο μερικά σκόρπια κίτρινα φύλλα. Το χαμηλό τετραθέσιο αυτοκίνητο του δόκτορα

Λαντούνερ φέρθηκε πολιτισμένα και ξεκίνησε χωρίς να αγκομαχά. Από τα ανοιχτά παράθυρα φυσούσε ένα ανάλαφρο αεράκι που άφηνε στα χείλη τη λεπτή γεύση της πρωινής ομίχλης. Ο Στούντερ βολεύτηκε στο κάθισμά του. Οι ψηλές μαύρες αρβύλες του έδειχναν μάλλον παράταιρες δίπλα στα κομφά καφετιά παπούτσια του δόκτορα Λαντούνερ.

Στην αρχή επικρατούσε μια αμήχανη σιωπή. Και όσο συνεχιζόταν η σιωπή, ο Στούντερ έστυβε το μυαλό του να θυμηθεί από πού στην ευχή γνώριζε τον δόκτορα Λαντούνερ... Από τη Βιέννη, είχε πει ο γιατρός. Ο Στούντερ είχε τύχει να βρεθεί μερικές φορές στη Βιέννη, τότε, στο μακρινό παρελθόν, όταν ήταν ένας ευυπόληπτος και καλοπληρωμένος επιθεωρητής της Αστυνομίας Πόλεων, τότε, πριν ακόμη αναλάβει να διαλευκάνει εκείνο το τραπεζικό σκάνδαλο που έμελλε να του κοστίσει το κεφάλι του, αναγκάζοντάς τον να ξαναρχίσει σχεδόν από το μηδέν ως άσημος υπαξιωματικός. Ορισμένες φορές ήταν, πράγματι, δύσκολο να έχεις υπερβολικά ανεπτυγμένο το αίσθημα δικαίου... Κάποιος συνταγματάρχης ονόματι Καπλάουν είχε απαιτήσει τότε την απόλυσή του. Το αίτημα είχε γίνει δεκτό. Ήταν ο ίδιος συνταγματάρχης Καπλάουν, για τον οποίο ο αρχηγός της αστυνομίας έλεγε ενίοτε, όταν άφηνε κατά μέρος τους τύπους, ότι πολύ θα ήθελε να τον δει πίσω από τα σίδερα του Τόρμπεργκ. Όσο για τον Στούντερ, ήταν μάταιο να χάνει τον χρόνο του φέρνοντας και ξαναφέροντας στο μυαλό του εκείνη την παλιά ιστορία – είχε πάρει πόδι από την υπηρεσία, όλα ωραία και καλά, είχε

αρχίσει και πάλι από την αρχή την καριέρα του στην αστυνομία της Βέρνης, και σε έξι χρόνια θα έβγαινε στη σύνταξη. Αν το καλοσκεφτείς, η ιστορία είχε λήξει αισίως... Ωστόσο, από τότε που ξέσπασε εκείνο το τραπεζικό σκάνδαλο, τον ακολουθούσε μονίμως η φήμη πως ήταν λιγάκι λοξός. Πάντως, αν ο Στούντερ βρισκόταν τώρα συντροφιά με κάποιον δόκτορα Λαντουνέρ καθ' οδόν για το ψυχιατρείο του Ράντλινγκεν, με σκοπό να διαλευκάνει τη μυστηριώδη εξαφάνιση του διευθυντή Μπόρσλι και την απόδραση ενός τροφίμου ονόματι Πίτερλεν, η αιτία κατά βάθος ήταν ο συνταγματάρχης Καπλάουν.

«Στ' αλήθεια δεν θυμάστε, Στούντερ; Πριν από χρόνια, στη Βιέννη;»

Ο Στούντερ κούνησε αρνητικά το κεφάλι του. Βιέννη; Θυμόταν μόνο τα ανάκτορα του Χόφμπουργκ και τη Φαβορίτενστρασε· θυμόταν το αρχηγείο της αστυνομίας και έναν ηλικιωμένο υψηλό αξιωματούχο που γνώριζε τον διάσημο καθηγητή Γκρος, τον φωστήρα της εγκληματολογίας... Μα δεν έλεγε να θυμηθεί τον δόκτορα Λαντουνέρ.

«Ούτε καν τον Άιχορν δεν θυμάστε πια, Στούντερ;» είπε ο γιατρός, με το βλέμμα στυλωμένο στον επαρχιακό δρόμο.

«Μα και βέβαια, γιατρέ μου!» αναφώνησε ο Στούντερ, αγγίζοντας ανακουφισμένος το μπράτσο του οδηγού. «Ο Άιχορν! Τώρα θυμάμαι! Ώστε σας κέρδισε η ψυχιατρική; Αν δεν με γελά η μνήμη μου, είχατε βάλει στόχο να βελτιώσετε τις συνθήκες λειτουργίας στα ελβετικά άσυλα ανηλίκων...»

«Αχ, Στούντερ!» Ο δρ Λαντούνερ φρέναρε ελαφρά βλέποντας ένα φορτηγό να πλησιάζει στη μέση του δρόμου από το αντίθετο ρεύμα. «Οι Ελβετοί έβαζαν ανέκαθεν υψηλούς στόχους· μα το πιο λυπηρό είναι ότι συνήθως όχι μόνο δεν τους πετυχαίνουν, αλλά αστοχούν κι από πάνω...»

Ο Στούντερ γέλασε· το γέλιο του έμοιαζε να βγαίνει βαθιά από μέσα του. Ο δρ Λαντούνερ γέλασε και αυτός· το δικό του γέλιο ήταν μια ιδέα πιο λεπτό...

Ο Άιχορν!...

Μπροστά στα μάτια του Στούντερ ξεπήδησε το μικρό δωμάτιο με τα οκτώ αγόρια, δώδεκα έως δεκατεσσάρων ετών. Το δωμάτιο θύμιζε πεδίο μάχης. Το τραπέζι ξεχαρβαλωμένο, οι πάγκοι κούτσουρα για τη σόμπα, τα τζάμια στα παράθυρα θρύψαλα. Στεκόταν στο κατώφλι της πόρτας και κοιτούσε ένα αγόρι να ορμά καταπάνω σε ένα άλλο βαστώντας μαχαίρι. «Θα σε σφάξω!» είπε το αγόρι. Ο δρ Λαντούνερ στεκόταν σε μια γωνία και παρακολουθούσε ατάραχος το θέαμα. Μόλις αντιλήφθηκε τον Στούντερ στην πόρτα, του έκανε κρυφά νόημα με το χέρι να μην ανακατευτεί. Εάφνου, το αγόρι πέταξε μακριά το μαχαίρι και άρχισε να κλαίει με μακρόσυρτους λυγμούς, σαν δαρμένος σκύλος, ενώ ο δρ Λαντούνερ έκανε ένα βήμα προς το μέρος του και είπε με ουδέτερη και ήρεμη φωνή: «Μέχρι αύριο θα έχετε τακτοποιήσει το δωμάτιο και θα έχετε αντικαταστήσει τα τζάμια... Σύμφωνα!;». Και τα αγόρια αποκρίθηκαν εν χορώ: «Σύμφωνα!».

Το περιστατικό είχε λάβει χώρα στο αναμορφωτήριο του Ομπερχολλαμπρούν, επτά χρόνια μετά το

τέλος του πολέμου. Ήταν ένα ίδρυμα όπου δεν εφαρμόζονταν μέτρα εξαναγκασμού. Κάποιος κύριος Άιχορν, ένας σεμνός, ξερακιανός άνδρας με καστανά ίσια μαλλιά, είχε βάλει σκοπό της ζωής του να επαναφέρει στον ίσιο δρόμο όλους εκείνους τους λεγόμενους παραστρατημένους νέους, χωρίς παπάδες, χωρίς συναισθηματισμούς ή ξυλοδαρμούς. Και τα είχε πράγματι καταφέρει! Εκείνα τα χρόνια, υπουργός Παιδείας ήταν ένας ανοιχτόμυαλος πολιτικός. Καμιά φορά συμβαίνουν και θαύματα... Ο συγκεκριμένος κύριος είχε πεισθεί από την εξαιρετικά απλή ιδέα του κυρίου Άιχορν, που δεν ήταν άλλη από το σκεπτικό ότι τα μικρά αλάνια δεν γνωρίζουν παρά μόνο έναν ατέρμονο κύκλο: παράπτωμα, τιμωρία, παράπτωμα, τιμωρία. Η τιμωρία φέρνει την αγανάκτηση, και οι νέοι εκτονώνουν τη συσσωρευμένη αγανάκτηση διαπράττοντας εκ νέου «αξιόποινες πράξεις». Τι θα συνέβαινε, όμως, αν δεν υπήρχε τιμωρία; Δεν ήταν λογικό κάποια στιγμή να εξασθενήσει η αγανάκτηση; Ίσως τότε να ήταν εφικτή μια νέα αρχή χωρίς ηθικές εξαπατήσεις, ή, όπως είχε πει τότε ο δρ Λαντουνερ, «χωρίς θρησκευτικό μουρουνέλαιο...».

Οι προσπάθειες του Άιχορν συζητούνταν εκτενώς στους κύκλους των ειδικών. Φτάνοντας στη Βιέννη, ο Στούντερ είχε αναλάβει να εξετάσει την κατάσταση εκ του σύνεγγυς. Όπως τυχαίως, είχε εμφανιστεί ειδικά τη στιγμή κατά την οποία η αγανάκτηση μιας από τις πιο ατίθασες συμμορίες βρισκόταν στο λεγόμενο στάδιο της εξασθένισης. Και η αλήθεια είναι ότι είχε εντυπωσιαστεί. Εκείνο το βράδυ συνέβη και

κάτι άλλο. Νιώθοντας υποχρεωμένος απέναντι στον συμπατριώτη του, ο δρ Λαντούνερ, που εργαζόταν ως ασκούμενος υπό τον Άιχορν, είχε πάρει μαζί του τον Στούντερ για να τον γνωρίσει στον διευθυντή. Οι τρεις άνδρες είχαν κουβεντιάσει ήρεμα και φιλικά. Ο Στούντερ τους μιλούσε για το Τέσσεμπεργκ, το αναμορφωτήριο στο καντόνι της Βέρνης, και για την άσχημη κατάσταση που επικρατούσε εκεί για κάποιο διάστημα. Η ώρα είχε πάει δέκα όταν χτύπησε το κουδούνι της εξώπορτας. Ο Άιχορν πήγε να ανοίξει για να επιστρέψει ευθύς αμέσως μαζί με ένα αγόρι. «Κάθισε. Πεινάς;» το ρώτησε. Δίχως να περιμένει απάντηση, πήγε ο ίδιος στην κουζίνα για να φέρει μερικά σάντουιτς. Ο νεαρός ήταν ξελιγωμένος από την πείνα... Έμεινε μέχρι τις έντεκα. Έπειτα, η κυρία Άιχορν τον συνόδευσε στο δωμάτιο των ξένων. Αργότερα, ο δρ Λαντούνερ είπε στον Στούντερ ότι το αγόρι το είχε σκάσει για τρίτη φορά. Εκείνη τη φορά είχε επιστρέψει οικειοθελώς. Έτσι εξηγούνταν και η θερμή υποδοχή. Όσο για τον Στούντερ, είχε νιώσει βαθύτατο σεβασμό για τους δύο άνδρες, τόσο για τον δόκτορα Λαντούνερ όσο και για τον κύριο Άιχορν...

«Τι κάνει τώρα ο κύριος Άιχορν;» ρώτησε ο Στούντερ.

«Έχει χαθεί».

Έτσι γινόταν πάντα όταν κάποιος δοκίμαζε να εισαγάγει μια καινοτομία, ένα μέτρο επωφελές για την κοινωνία: όλα πήγαιναν ρολί για δύο-τρία χρόνια... Μα ύστερα, ως διά μαγείας, εξαφανιζόταν από προσώπου γης, βούλιαζε στη λήθη... Ωστε ο δρ

Λαντουνερ είχε μεταπηδήσει στην ψυχιατρική. Το ερώτημα ήταν πώς τα πήγαινε με τον ηλικιωμένο κύριο Ούλριχ Μπόρσλι, τον αγνοούμενο διευθυντή.

Για μια στιγμή, ο Στούντερ σκέφτηκε να ρωτήσει τον γιατρό κάτω από ποιες συνθήκες είχαν χαθεί τα ίχνη του διευθυντή· μα ευθύς άλλαξε γνώμη, μιας και από το μυαλό του δεν έλεγε να φύγει η εικόνα του ρημαγμένου δωματίου, με τον τότε νεαρό δόκτορα Λαντουνερ να στέκει αντίκρυ στο αγόρι που είχε επιτεθεί στον σύντροφό του με το μαχαίρι... Πόσο αξιοθαύμαστο ήταν να αφουγκράζεσαι την ψυχολογία της κάθε στιγμής και να κρίνεις πότε ήταν ώριμη μια κατάσταση!... Φαίνεται ότι ο δρ Λαντουνερ ήταν ήδη από τότε άσος στην ψυχολογία! Και ο αρχιφύλακας Στούντερ ένωσε κολακευμένος στη σκέψη ότι ο δρ Λαντουνερ είχε ζητήσει τη δική του συνεργασία και ότι ήταν προσωπικός καλεσμένος του...

Μονάχα ένα πράγμα φάνηκε περίεργο στον Στούντερ – ότι ο γιατρός που είχε γνωρίσει στη Βιέννη δεν φορούσε εκείνη τη χαμογελαστή μάσκα, εκείνο το χαμόγελο που έμοιαζε ξεσηκωμένο από κάποιον καθρέφτη... Και μολονότι ήταν ακόμη νωρίς για να κρίνει, του φάνηκε ότι στα μάτια του δόκτορα Λαντουνερ φώλιαζε ένας παράξενος φόβος.

«Νά η κλινική», είπε ο γιατρός τεντώνοντας το δεξί χέρι μέσα από το παράθυρο του οδηγού. Απ' όσο μπορούσε να δει ο Στούντερ, ήταν ένα πλινθόκτιστο κόκκινο κτίριο σε σχήμα πέταλου, με πολυάριθμους πύργους και πυργίσκους, περιστοιχισμένο από έλατα, αναρίθμητα σκυθρωπά έλατα... Έπειτα, το κτίριο

χάθηκε πίσω από μια στροφή, για να εμφανιστεί μεμιάς και πάλι, με τη φαρδιά, αμφιθεατρική σκάλα της κεντρικής εισόδου. Το αυτοκίνητο σταμάτησε. Οι δύο άνδρες κατέβηκαν.

ΨΩΜΙ ΚΙ ΑΛΑΤΙ

Ο δρ Λαντούνερ έδειξε στον Στούντερ το πρώτο παράθυρο δεξιά της εισόδου και είπε:

«Το γραφείο του διευθυντή...».

Μια τρύπα μεγάλη σαν γροθιά αριστερά στο κάτω τζάμι... Θρύψαλα σκορπισμένα στο περβάζι του παραθύρου και στο παρτέρι που χώριζε το προαύλιο της εισόδου από τον πλίνθινο τοίχο.

«Σας προειδοποιώ ότι το γραφείο έχει τα χάλια του. Αίμα στο δάπεδο, η γραφομηχανή ξεχαρβαλωμένη δίπλα στο παράθυρο, η καρέκλα του γραφείου αναποδογυρισμένη... Πάντως, δεν υπάρχει βιασύνη. Αν θέλετε, μπορούμε να ρίξουμε αργότερα μια ματιά στο πεδίο της μάχης. Κατόπιν, θα έχετε ασφαλώς όλο τον χρόνο να επιδοθείτε στις εγληματολογικές σας έρευνες...»

Γιατί όλη αυτή η βεβιασμένη, η τόση προσποιητή προσπάθεια να αστείευτεί; Ο Στούντερ κοίταξε τον δόκτορα Λαντούνερ, λες και πάσχιζε να συγκρατήσει στο μυαλό του μια εικόνα που είχε αλλάξει όψη από τη μία στιγμή στην άλλη... Το γκρίζο κοστούμι, το φωτεινό μπλε χρώμα της γραβάτας, το τσουλούφι που στεκόταν όρθιο σαν λοφίο ερωδιού... Όσο για το χαμόγελο, άφηνε να αποκαλυφθούν τα πλατιά, καλοσηματισμένα δόντια της πάνω οδοντοστοιχίας,

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Με περισσότερες από 300 κλίνες, το κέντρο ψυχικής αποκατάστασης του Μύνζινγκεν (Psychatriezentrum Münsingen), στο καντόνι της Βέρνης, συγκαταλέγεται σήμερα στα μεγαλύτερα νοσηλευτικά ιδρύματα της Ελβετίας. Το κτιριακό συγκρότημα ανεγέρθηκε το 1895, από αμμόλιθο και κόκκινα τούβλα. Η αρχική δυναμικότητα του ψυχιατρείου ανερχόταν σε 500 κλίνες, οι οποίες δεν άργησαν να καταληφθούν μετά την έναρξη της λειτουργίας του. Ωστόσο, κατά τις επόμενες δεκαετίες, το άσυλο έφτασε να φιλοξενεί περίπου 800 ασθενείς, οι οποίοι δεν νοσηλεύονταν σε δίκλινα δωμάτια, όπως στις μέρες μας, αλλά σε θαλάμους των 20 κλινών και σε πτέρυγες χωρισμένες αυστηρώς ανάλογα με το φύλο. Σε αντίθεση με τους 650 εργαζομένους που απασχολούνται σήμερα στο άσυλο, στα χρόνια του Γκλάουζερ, στο σύνολο των τροφίμων αναλογούσαν μόλις δεκατρείς φύλακες, έξι άνδρες και επτά γυναίκες, που προέρχονταν κυρίως από αγροτικά επαγγέλματα, χωρίς προηγούμενη εμπειρία στον κλάδο της νοσηλευτικής. Άλλωστε, η κύρια ασχολία τους ήταν να φροντίζουν για τη διαφύλαξη της ησυχίας και της τάξης.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, ο κλάδος της ψυχιατρικής βρισκόταν ακόμη στα σπάργαλα και αποτε-

λούσε απέραντο πεδίο πειραματισμού. Ένας από τους πρωτοπόρους της ψυχιατρικής στην Ελβετία ήταν και ο τότε νεαρός δρ Μαξ Μύλλερ και κατοπινός διευθυντής του άσυλου, ο οποίος υιοθέτησε μια σειρά από καινοτομίες, όπως η υπνοθεραπεία, και από τον οποίο ο Γκλάουζερ εμπνεύστηκε τη φιγούρα του δόκτορα Λαντουνέρ, δεδομένου ότι ο ίδιος είχε νοσηλευτεί επανειλημμένα στο Μύνζινγκεν. Ο Μύλλερ ήταν αυτός ο οποίος αμφισβήτησε τη σχιζοφρένεια, με την οποία είχε διαγνωσθεί ο συγγραφέας, και απέδωσε τα συμπτώματα στην εξάρτησή του από τη μορφίνη. Οι δύο άνδρες δεν άργησαν να συνδεθούν με δεσμούς φιλίας, πράγμα ασυνήθιστο για τη σχέση μεταξύ γιατρού και ασθενούς. Ο Γκλάουζερ τον επισκεπτόταν σχεδόν καθημερινά στο διαμέρισμά του και γνώριζε τη γυναίκα και τον γιο του, δεδομένου ότι εκείνη την εποχή οι εργαζόμενοι έμεναν με την οικογένειά τους στο άσυλο. Συχνά, δακτυλογραφούσε τις καρτέλες των ασθενών για λογαριασμό του γιατρού, με αποτέλεσμα να γνωρίζει σχεδόν τα πάντα για τους ασθενείς και το προσωπικό. Επομένως, ελάχιστη έκπληξη προξενεί το γεγονός ότι δεν ήταν ιδιαίτερα συμπαθής ούτε στους μεν ούτε στους δε.

Το 1934, όταν αποκαλύφθηκε ότι ο Γκλάουζερ πλαστογραφούσε συνταγές για να προμηθευτεί μορφίνη, μεταφέρθηκε στο Άσυλο Ψυχοπαθών του Βάλνταου, όπου δύο χρόνια αργότερα έγραψε μέσα σε μόλις τέσσερις μήνες το βιβλίο του *Matto regiert* (Στα δίχτυα του Μάττο), μολονότι η ιδέα γυρόφερνε στο μυαλό του χρόνια ολόκληρα. Όπως παρατηρεί

χαρακτηριστικά σε παλαιότερη επιστολή του, «με έχει στοιχειώσει η ιδέα ενός μεγάλου μυθιστορήματος για το Μύνζινγκεν». Σχεδόν τέσσερα χρόνια αργότερα, τον Μάιο του 1936, λίγες μέρες προτού λάβει εξιτήριο από το Βάλνταου, γράφει ότι «ο Μάττο γίνεται φέτος –μια στιγμή να σκεφτώ– ακριβώς 16 χρονών», υπονοώντας ένα προσχέδιο από το 1919, με τον τίτλο *Mattos Puppentheater* (Το κουκλοθέατρο του Μάττο).

Μολονότι η αλληλογραφία των τροφίμων περνούσε από αυστηρό έλεγχο, το χειρόγραφο του Μάττο κατάφερε να ξεγλιστρήσει από την προσοχή του ιατρικού προσωπικού και να βρει τον δρόμο προς την έκδοση. Στην αρχή δημοσιεύτηκε σε συνέχειες στο εβδομαδιαίο φύλλο της επιθεώρησης *Der öffentliche Dienst*, του επίσημου συνδικαλιστικού οργάνου της Ένωσης Δημοσίων Υπαλλήλων, από τις 22 Μαΐου έως τις 13 Νοεμβρίου 1936, και ενώ ο Γκλάουζερ είχε ήδη λάβει εξιτήριο από το Βάλνταου. Ωστόσο, το μυθιστόρημα δεν προκάλεσε αίσθηση παρά μόνο όταν κυκλοφόρησε σε μορφή βιβλίου, τον Δεκέμβριο του 1936. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι όταν η κυβέρνηση του καντονιού πληροφορήθηκε την έκδοση, κάλεσε το ιατρικό προσωπικό του Βάλνταου σε απολογία, προκειμένου να εξακριβωθεί πώς ήταν δυνατόν ένα τέτοιο κείμενο να είχε διαφύγει τον έλεγχο της λογοκρισίας. Σε επιστολή του προς τον Γκλάουζερ, ο Όττο Μπίντερ, πρώην θεράπων ιατρός του Βάλνταου, γράφει επιτιμητικά τον Ιανουάριο του 1937 ότι το βιβλίο του είχε «ανάψει τα πνεύματα στους κόλπους της κυβέρνησης», δεδομένου ότι

«παραπέμπει έως και την τελευταία λεπτομέρεια σε πραγματικά πρόσωπα».

Εν τω μεταξύ, το κιόσκι του σιδηροδρομικού σταθμού στο Μύνζινγκεν έκανε χρυσές δουλειές! Πλήθος κόσμου από τη γύρω περιοχή στεκόταν καθημερινά στην ουρά ή γραφόταν σε λίστες αναμονής για να προμηθευτεί το νέο αστυνομικό μυθιστόρημα του Φρήντριχ Γκλάουζερ, που είχε μόλις δει το φως της κυκλοφορίας. Πέρα από την περιέργεια και το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού, ένας μεγάλος αριθμός από το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Μύνζινγκεν αγωνιούσε μη τυχόν και αναγνωρίσει τον εαυτό του σε κάποιον από τα πρόσωπα του βιβλίου.

Πράγματι, οι αντιστοιχίες είναι τόσο προφανείς ώστε οι υπάλληλοι του ασύλου αναγκάζονταν να ελέγχουν την αλληλογραφία του τότε διευθυντή Ούλριχ Μπράουχλι, φοβούμενοι ότι θα έμενε στον τόπο αν ανακάλυπτε ότι ο δρ Ούλριχ Μπόρστλι ήταν το λογοτεχνικό alter ego του. Διότι, παρά τις προσπάθειες που κατέβαλε ο Γκλάουζερ στον πρόλογο του βιβλίου του να πείσει τον αναγνώστη ότι το Ράντλινγκεν, το ψυχιατρείο της ιστορίας του, «δεν είναι ούτε το Μύνζινγκεν ούτε το Βάλνταου», είναι απόλυτα εξακριβωμένο ότι στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα επεξεργάζεται τα βιώματά του από το συγκεκριμένο άσυλο. Χαρακτηριστικό είναι ότι, σε μια επιστολή του, παρομοιάζει το ψυχιατρείο με μια «μυρμηγκοφωλιά, όπου τα ανθρώπινα μυρμηγκία πατούν δαγκωνιές, χύνουν δηλητήριο και φθονούν το ένα το άλλο, ενώ πού και πού θυμούνται να συμπεριφερθούν

με ευπρέπεια». Ωστόσο, πέρα από την ανάγκη του να εκφράσει τα συναισθήματά του για πρόσωπα και πράγματα με τα οποία ήρθε αντιμέτωπος ως τρώφιος του ψυχιατρείου, αυτό που τον ενδιέφερε πρωτίστως ήταν να μεταφέρει την ατμόσφαιρα ενός κλειστού κόσμου που υπακούει μονάχα στους δικούς του νόμους. Όπως παρατηρεί και ο Γκέρχαρντ Ζάνερ στη δίτομη βιογραφία του Γκλάουζερ, «το κύριο θέμα δεν είναι αυτό καθεαυτό το έγκλημα ούτε η αποκάλυψη του δράστη και η διαλεύκανση της υπόθεσης, αλλά οι άνθρωποι και η ατμόσφαιρα στην οποία κινούνται».

Με προτροπή του δόκτορα Μαξ Μύλλερ, το κυβερνητικό συμβούλιο συνεδρίασε εκτάκτως στις 2 Ιανουαρίου 1937 στη Βέρνη, προκειμένου να ελέγξει την ομοιότητα ορισμένων από τους χαρακτήρες του βιβλίου με πραγματικά πρόσωπα, εξετάζοντας μάλιστα το ενδεχόμενο να κατασχέσει όσα αντίτυπα είχαν δοθεί στην κυκλοφορία, χωρίς όμως, εντέλει, να δοθεί συνέχεια στο θέμα.

Ωστόσο, η περιπέτεια του Μάττο δεν έμελλε να τελειώσει εδώ. Στο κεφάλαιο με τον αντιπροσωπευτικό τίτλο «Η εμφάνιση του Μάττο» βρίσκουμε παραφρασμένη μια δημόσια ομιλία του Χίτλερ, που μεταδίδεται από το ραδιόφωνο:

Διακόσιες χιλιάδες άνδρες και γυναίκες συγκεντρώθηκαν εδώ απόψε για να με επευφημήσουν. Διακόσιες χιλιάδες άνδρες και γυναίκες ως εκπρόσωποι ενός ολόκληρου έθνους που στέκεται στο πλευρό μου. Οι ξένες δυνάμεις τολμούν να